

INCIDÈNCIA A EUROPA DE LA FORMACIÓ PROFESSIONAL AL SISTEMA EDUCATIU.

Ferran Ferrer

L'ensenyament tècnic i professional (any 1974) assenyalava que la formació professional constava de tres fets fonamentals: 1) una part integrant de l'educació general; 2) un mitjà d'accés al sector professional, i 3) un aspecte de l'educació contínua. Lògicament l'amplitud d'aquesta definició m'obliga que d'aquests tres grans apartats m'hagi de centrar en allò que seria el mitjà d'accés a un sector professional i deixar de banda allò que seria la formació professional contínua dels treballadors en actiu.

Quins són els factors contextuals que incideixen sobre la formació professional a Europa? Delimitaré una serie de factors que entre ells estan molt relacionats i que exposaré separatament per a més claredat. Els factors són de tipus econòmic, laboral, social, demogràfic i tecnològic.

Factors econòmics. Des del final dels anys 60 fins ara hi ha dos fets fonamentals que incideixen en la formació professional: a) la recessió econòmica general; b) l'austeritat presupostària que es manifesta en tots els presupostos generals dels estats d'Europa. No obstant aquestes incidències negatives, en Philips Coombs, en el seu darrer llibre del 1985, La crisi mundial de l'educació, diu que hi haurà en els propers anys una recuperació econòmica, no en un ritme com en els anys 60, però sí que superarà les crisis dels anys 70.

Factor laboral. Molt relacionat amb el factor econòmic, assenyalaria sis factors interessants des del punt de vista de la formació professional: 1) l'augment de l'índex d'atur que incideix en la població juvenil i a les zones econòmicament més dèbils, en aquest cas, les zones rurals; 2) l'augment dis-

cret de llocs de treball en el sector de serveis; 3) l'aparició de noves professions en funció d'un nou mercat laboral; 4) l'augment de barreres selectives a la incorporació dels joves al mercat del treball. Aquestes barreres selectives es poden concretar en:

- La demanda d'experiència prèvia que hom fa als joves.
- Maduresa personal.
- Una protecció de l'antiguitat dels treballadors en actiu.

5) La major mobilitat laboral i els sous més baixos de la població juvenil que és en un lloc de treball; 6) la major flexibilitat a l'organització del treball, tant des del punt de vista d'horaris com de llocs de treball.

Factor social. 1) La conquesta de millores socials de la dona i per tant la seva incorporació al món laboral; 2) l'augment de temps lliure en les persones com a conseqüència de la reducció de la jornada laboral.

Factors demogràfics. 1) La tendència a l'estabilitat del grup d'edat de la població juvenil, per factors de descens d'índex de natalitat des de fa uns quinze anys. Coombs assenyala que es preveu que entre l'any 1980 i el 2000 hi haurà una reducció del 10% del grup d'edat entre els 18 anys i els 23 en els països desenvolupats. 2) La migració de les zones rurals cap a les zones urbanes.

Factors tecnològics. El canvi tecnològic que es produeix tant en el nivell quantitatiu com en el qualitatiu en la nostra societat. La introducció de noves tecnologies no tan sols en l'àmbit laboral sinó també en el familiar i escolar és palès, i el seu ritme creixent deixa grans interrogants sobre la seva incidència futura.

Pel que fa a les característiques de la formació professional a Europa, es basen en unes variables fonamentals:

1ª variable: Quina serà l'estructura general de la formació professional a Europa?

Cal donar més dades indicatives:

- La durada d'aquest tipus d'ensenyament, varia d'un país a un altre, i fins i tot dintre del mateix país. La majoria dels països tenen 4 o 5 anys de formació professional i comprenen:
- Les edats de 14 a 18 anys a l'Europa Occidental. La majoria de països les incorporen a la formació professional com a especialitat acadèmica al segon cicle d'ensenyament secundari; tanmateix Bèlgica i els Països Baixos la introdueixen en el primer cicle.
- Els anys d'obligatorietat són d'un o dos anys i, per aquesta norma, les edats límits se situen entre els 15 anys i els 16.
- La importància de la formació professional en el segon cicle d'ensenyament secundari, mesurada mitjançant el percentatge d'alumnes matriculats en aquest tipus de formació respecte al total de matrícules de secundària; és una altra variable que cal considerar. En el conjunt d'Europa el percentatge d'alumnes de formació professional respecte al total de secundària ha augmentat considerablement entre l'any 70 i el 80, car ha passat d'un 18% a un 22%. Si ho diferenciem per àmbits geogràfico-polítics, veiem que als països de l'Est d'Europa la taxa supera el 70%, excepte a l'URSS, on hi ha una taxa inferior; en canvi, als països de l'Europa Occidental no ha superat el 41%.

2ª variable: La importància de la teoria i la pràctica de la formació professional.

Les diferències entre els països de l'Est i de l'Oest d'Europa són també manifestes. Mentre que als països de l'Est les pràctiques es constitueixen en instrument il·lustratiu per als alumnes enllur formació en general, als països de l'Oest les pràctiques en el món laboral són una part integrant de la formació professional especialitzada en l'ensenyament reglat. No obstant això, a l'Europa Occidental, l'enfocament que se li dóna és diferent segons els països. Podríem establir una classificació il·lustrativa per a aquest àmbit, sobre com introdueixen la formació professional en el món laboral.

Hi ha en primer lloc un bloc de països on la formació professional s'organitza fonamentalment basant-se en l'aprenentatge a les empreses (Rep. Federal d'Alemanya). Mitjançant contractes específics amb les empreses, els alumnes segueixen una formació pràctica a més de tenir una assistència a temps parcial en centres de formació professional que varia entre un o dos dies la setmana. Aquest sistema és seguit fonamentalment per joves de 16 a 18 anys i té caràcter obligatori, sempre que no segueixin altres tipus d'estudis clàssics en l'ensenyament secundari.

Als països nòrdics hom segueix un sistema similar, així com també hi ha un paper rellevant en l'organització i assessorament dels cursos per part de les empreses i els representants socials.

Hi ha un segon bloc de països on la formació professional es basa fonamentalment en programes d'ensenyament impartits en centres de secundària. Tant si la formació professional és donada com a especialitat en centres d'ensenyança de segon grau, com si és impartida en un centre diferenciat de la resta,

en aquests països hom li dóna una gran importància. Un cas clar és França, amb els Llicenciats de formació professional. Tot l'esforç que fa França per a introduir el sistema de la Rep. Federal d'Alemanya no ha assolit resultats positius. Altres països que segueixen aquest tipus de sistema són Bèlgica i Itàlia.

Un altre bloc de països on la formació professional té una importància equivalent al sistema francès per exemple, al Regne Unit, on la varietat de centres d'ensenyança secundària general que hi ha manifesta clarament la formació professional, aquesta pertany a l'àmbit de la indústria i és aquesta qui assumeix la responsabilitat de donar aquest tipus de formació. D'altra banda, hi ha els centres tècnics que acullen els joves que volen fer aquest tipus d'estudi. Cal remarcar la connexió entre institucions i representants del món laboral i els representants del món escolar. Tenen una relació molt estreta.

Aquesta diferència és una mica teòrica, perquè, de fet, tots els països tendeixen a apropar llurs postures. El cas dels països de l'Est és a part, perquè sota el terme de politecnificació, hom entén que d'aquesta forma es fa la formació professional, i la idea d'ells és de fer un ensenyament general amb l'assistència a centres de producció (per a invitar-los a conèixer allò que fan).

3ª variable: La formació professional davant la problemàtica d'especialització i unificació a l'ensenyança secundària.

4ª variable: La situació de la dona en la formació professional.

Si consultem recomanacions d'organismes i conferències internacionals, tant en l'àmbit europeu com en el mundial, sobre l'aspiració de la igualtat de la dona respecte a l'educació, ens hi trobem, per exemple, amb: la Conferència Internacional

de l'Educació, del 1984, que deia: "Alguns models de comportament sècioculturals, siguin actituds familiars, siguin prejudicis estimulats per sistemes educatius, dificulten l'accés de les joves i les dones a determinats àmbits de l'educació i formació, especialment en el terreny científic i tècnic". D'entrada, això no és explicable en el conjunt d'Europa. Un estudi que vaig fer fa un any ens demostrà que hi havia raons per a pensar que aquest fet també es donava a Europa. Vaig assenyalar-hi dues conclusions: 1) un augment considerable, entre el 1970 i el 1980, de la proporció d'alumnes de sexe femení en l'ensenyament tècnic i professional; 2) en l'ensenyament tècnic i professional, segons sectors d'estudi, hom observa molt clarament la diferenciació entre sectors d'estudis masculins i femenins, i aquesta situació tant es donava l'any 70 com el 80, i a tots el països.

Pel que fa a l'experiència prèvia que hom els demana, els casos més clars són el de la Rep. Federal d'Alemanya i el del Regne Unit, on hom els demana experiència laboral obligatòria, mentre que en els altres països hom la recomana, però no hi és requisit per al curriculum.

Per als instructors que són els responsables de l'aprenentatge dins les empreses, gairebé l'únic país que té una legislació clara quant a llur formació és la República Federal d'Alemanya.

Bé, això seria a grans trets el que és la formació professional a Europa. Però ara voldria, per acabar, assenyalar una mica quines són les aportacions que es podrien fer a la formació professional a Catalunya.

D'entrada vull fer un aclariment. Segons els organismes internacionals UNESCO i OCD, el primer cicle secundari a Catalunya és entre 6^è i 8^è d'EGB (és a dir, el cicle superior d'EGB), i el segon cicle de secundari és el BUP i la FP.

Basant-me en aquesta estructuració del que és l'Ensenyament secundari en els dos cicles, la meva proposta és que el primer cicle de secundari abracci des del 6^è fins al 8^è d'EGB i se li afegeixi un any més comú, mentre que el segon cicle de secundari desenvolupi la connexió entre BUP i FP, és a dir, que agafi des de 2n de BUP i 2n curs de primer grau de FP. Les propostes que jo faré aniran per al 2n cicle d'ensenyament secundari que jo proposava.

1. Pel que fa a l'estructura general: la durada de l'obligatorietat de l'ensenyança ha d'ésser realment fins als 16 anys. En un estudi que vaig fer el 80-81, a Catalunya, la taxa de matriculació dels alumnes de primer curs de FP era d'un 27%.
2. La durada d'aquesta FP havia d'ésser feta tot basant-se en modalitats de cicles curts i cicles llargs, i aquests cicles podien oscil·lar entre dos anys i quatre.
3. Respecte als programes, haurien de perseguir tres objectius fonamentals: a) preparació per a una professió o grup de professions concretes; b) preparar per a la possibilitats de posteriors reconversions laborals, i c) preparar per adaptar-se i millorar les relacions personals dins el treball. El curriculum hauria de contemplar, d'una banda, un tronc comú i d'una altra banda, un bon nombre d'especialitats professionals i tecnològiques. Hi ha dos tipus de continguts que no tenen per què constituir-se en cursos diferents, sinó que podrien conjugar-se en un ensenyament polivalent d'interès en dues modalitats.
4. Pel que fa als programes, es fa necessari de revisar tant els continguts i anys de durada de les especialitats que hi ha a l'actualitat com les mateixes especialitats a la llum de les noves professions que hom demana o demanarà en

un futur en el mercat laboral.

5. La introducció a les noves tecnologies és un fet imprescindible en la FP.
6. Els certificats de formalització dels estudis de FP en el segon cicle que assenyalo, haurien de recuperar el prestigi, no tan sols des del punt de vista que assegurin uns coneixements teòrics mínims sinó que també certifiquin que el jove és capaç d'incorporar-se adequadament al seu lloc de treball corresponent. Per aquest motiu, els certificats han de recollir l'avaluació d'una o més experiències laborals realitzades per l'alumne. Cal assegurar la connexió i possibilitat de passar d'una branca d'estudi a l'altra sense un grau excessiu de dificultat.

Relació FP i món del treball:

- 1) És necessari establir una més estreta relació, per a benefici de totes dues parts.
- 2) És imprescindible d'establir programes d'aprenentatge a empreses públiques i privades coordinades amb l'assistència a centres escolars de FP. El model de la República Federal d'Alemanya pot ésser interessant sense oblidar la realitat econòmico-social catalana.
- 3) Cal que els sindicats i organitzacions empresarials de Catalunya tinguin un paper molt més rellevant en la programació i organització de la FP; igualment és imprescindible d'estimular la preocupació general en ambdós estaments per la formació dels afiliats i altres subjectes que diuen representar (estudi fet a la Universitat Autònoma del CEDEFOP). Dels dos sindicats majoritaris a Catalunya, un d'ells s'interessava per la FP, però no promovia des del seu sindicat ni cap tipus de representació en organismes, ni centres

dedicats al desenvolupament de la FP; això em sembla que és un fet greu.

En relació amb altres nivells educatius cal tenir molt present allò que deia un il·lustre expert en Educació Comparada, que tot sistema educatiu és un organisme viu i que en conseqüència es veu afectat per l'alteració de qualsevol dels punts vitals de què es compon. Una reforma de l'ensenyament secundari de qualsevol país implica necessàriament abordar la repercussió que té tant sobre l'ensenyament primari, com sobre l'ensenyament superior i la formació del professorat, i més si estem en contra del fet que l'ensenyament secundari se situï al mig del sistema educatiu i que amb ell es finalitzi l'escolaritat obligatòria; l'experiència realitzada a Catalunya no pot oblidar aquesta interconnexió entre nivells educatius.

Pel que fa a la interacció de la dona, cal anar eliminant la clàssica divisió entre especialitzacions professionals masculines i femenines. Segons unes dades proporcionades pel Gabinet Tècnic de la Secretaria General del Departament d'Ensenyament, el percentatge d'alumnes de sexe femení que van obtenir el primer grau de FP segons branques d'estudi en el curs 83-84, a Catalunya, en el total de centres, ens indica que les branques: agrària, arts gràfiques, automoció, delineació, elèctrica, hosteleria, fusteria, metall, química, tèxtil, imatge i so, i construcció, són branques majoritàriament masculines (el % femení és del 24% a l'hosteleria i del 44% a la química; les altres no arriben a un 20% d'alumnes de sexe femení). Les branques: moda i confecció, administrativa, marítimo-pesquera, perruqueria-estètica, sanitària i la llar, són clarament femenines (les dones hi superen el 70% de l'alumnat. El percentatge d'alumnat femení que ingressa a primer de BUP i FP fou els anys 84-85, del 55% a BUP, i del 41,6% a FP).

S'haurien de considerar amb seriositat els avantatges i inconvenients d'establir allò que hom anomena disposicions tem-

porals de discriminació positiva, que podrien aplicar-se a la FP delimitant l'admissió d'alumnes d'un sexe en aquelles especialitzacions tradicionalment pròpies d'aquest sexe, i incentivant llur matriculació a les que poden caracteritzar l'altre sexe. L'orientació professional podria fer una gran tasca al respecte. Pel que fa a la formació del professorat, cal dir que tant la formació inicial com la contínua no és tan sols una necessitat urgent de la FP, sinó de tot l'ensenyament secundari; el model vigent a Catalunya és, de fa temps, ineficaç. Aquesta formació del professorat s'hauria de dignificar i adequar al nou model de FP que hom pretén d'establir cobrint tant l'àrea tècnico-professional com l'àrea pedagògica amb un nivell de qualitat elevat.

La informació i l'orientació professionals han d'adquirir un "rol" molt més rellevant tenint present el gran suport que poden aportar a aquesta relació del món del treball i la FP; i després s'hauria de reconèixer l'aportació que pot fer personal auxiliar (pedagogs, psicòlegs, sociòlegs, etc.) als centres de FP per tal de millorar la tasca educativa que desenvolupen aquests centres.

Acabada l'exposició, el Sr. Triadú va donar les gràcies a l'expositor i demanà al moderador que comencés la seva funció.

El Dr. González dona la paraula als membres de la taula.

Dra. Borrell. Agafant allò que ha dit el Sr. Ferrer, pensava encetar el tema amb una visió més àmplia, i no solament de la FP dins l'ensenyament secundari a Europa. En aquest cas s'ha fet la puntualització que en el conjunt d'Europa, els dècennis 70,80 i fins i tot anteriors, són els que hi ha hagut més reformes globals de l'ensenyament (per exemple, la nostra reforma general d'educació s'inscriu dins aquesta tendència europea); en canvi, a partir dels anys 80 les modificacions de

les avant-reformes són relativament poques (l'única important és la belga). Un tipus de tendència general és la prolongació no obligatòria sinó d'ensenyança dins l'època voluntària (Anglaterra, Dinamarca). Aquesta tendència és important de tenir-la en compte, si ho posem com a obligatori fins a 16 anys o a 18, i caldrà pensar bé el problema de l'alternança o de l'obligatorietat parcial de l'ensenyament. Un altre aspecte important seria l'augment de la importància que hom dóna a l'ensenyament professional en relació amb l'ensenyament general secundari; per exemple, una tendència dels anys 80 que es va accentuant a Alemanya, on és bastant selectiu el nivell de secundària que prepara per a la Universitat, fa que cada vegada siguin més els alumnes que han superat els nivells que preparen per a estudis universitaris o superiors que passen a una FP.

També en aquesta qüestió general del treball, mirant els informes de molts països, hom parla dels factors que cal tenir en compte per a una millor qualitat de l'ensenyament. Quan hom parla d'aquest factor, hom parla d'apropar les institucions educatives i el món del treball, i això tant per aportar un més elevat nivell de formació general, com de FP, i hom no parla tan sols de formació secundària professional, sinó de qualsevol formació. La reforma russa del 84 també preveu aquest transvasament, aquesta potenciació de l'ensenyament secundari de tipus professional. També dins la secundària, jo diria que hi hagué una tendència molt accentuada d'anar cap a uns sistemes d'unificació d'estudis (escoles "comprehensives" angleses, estudis secundaris russos, els guecs); els anys 80 aquesta tendència no és contínua, hom no desitja continuar amb els programes unificats. Tothom està d'acord que hi ha d'haver una democratització de l'ensenyament secundari, però aquesta necessitat no ha de conduir ni a una unificació de canals d'estudi, ni a una uniformització dels continguts d'ensenyança.